

Forfatter: Brandes, Edvard

Titel: I.

Citation: Brandes, Edvard: "I.", i Brandes, Edvard: *Holberg og hans Scene*, Gyldendal, 1898, s. 89. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandesed_03-shoot-idm140324074931600/facsimile.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Holberg og hans Scene

Jacob v. Tyboe.

I.

3dje April 1889.

Man lytter med dyb Ærbødighed til et Skuespil, der snart tæller sine tohundred Aar og hvori talrige Ord og Vendinger klinger ordsprogligt slaaende og dog ungdomsfriske En imøde. Man beundrer Holbergs Geni, og man ærgrer sig en Smule over det Hastværk, hvormed han arbejdede og i en Haandevending bortødslede sin Skat af fantastisk Lune og dramatisk lagttagelsesævne. Der krævedes naturligvis mindre Teknik den Gang til et Skuespil, end nuomstunder, hvor hver lille Ting skal passes ind i det Hele og ingen Leonard længere kan komme belejligt, naar han intet Ærinde har. Holberg kunde tage sig det mægtigt, fordi Tidsalderens Æstetik gav ham stor Vidde; dog i Sammenligning med det syttende Aarhundredes engelske og franske Forfattere kan det vel ikke nægtes, at han altfor hyppigt benytter

den usammenhængende Farces Slobrok og Tøffer. Han tog mindre Molière til Forbillede end den italienske Komedies Maskestykker, beregnede delvis paa Skuespillernes Improvisationer.

Her i *Jacob v. Tyboe* overlader saaledes paa to Steder Holberg til Skuespillerne, hvorledes de vil forme Replikerne. I fjerde Akt, hvor Tyboe afleverer sin Serenade, læser man følgende: »Pernille stikker Hovedet op og kiger ned paa dem, beder, at det Stykke maa spilles nok engang.» Og siden paa samme Maade: »Jens banker paa; Pernille kiger ud af Loftvinduet og siger, at de straks skal faa Avdiens, men slaar siden en Spand Vand over dem.» Hvor det gjaldt de gamle Løjer, gad Holberg ikke være over at skrive Ordene ned. Dog større Vægt maa tillægges den Ligegyldighed for Sammenhæng i Handling og for Ensartethed i Karaktererne, der undertiden gør et Stykke som *Jacob v. Tyboe* næsten meningsløst. Vi ser de to latterlige Friere, Storpraleren og Pedanten, begge vel modtagne af Fru Leonora, der gjerne vil give sin Datters Haand til den, der behager hende bedst. Hvorfor behøver da Stygotius at sende Pernille en Pung med Penge for at faa Avdiens? Ja hvorfor? Fordi Stykket er lavet over en gammel latinsk Komædie, hvor der mindre tales om Giftermaal end om, hvem der kan betale en smuk Pige saa dyrt, som en hæsleg Koblerske forlanger. Kun hvis man indsætter de gamle Værdier i

Stykket, vil man ret forstaa Kampen mellem de tre Friere.

Dog, vi har vænnet os til alle de Friheder, Holberg tog sig, og vi hører kun de guddommelige Repliker, hvis straalende Farve bringer En til at glemme den skødesløse Tegning. Men vi forlanger, at de skal siges med kunstnerisk Forstaaelse, og at Billedet skal fattes i en Ramme, der er Mesteren værdig.

Desværre skortede det baade paa den ægte Komik i Udførelsen og — hvad der gælder mindre — paa omhyggelig Iscenesættelse.

Af de Spillende skal dog én nævnes med Lov og Tak. Hr. Olaf Poulsens Jesper Oldfux lyste som en Gasfakkel mellem Tællelys. Sæsonen har ikke været denne Kunstner særdeles gunstig; Hestehandleren i *Dristigt vovet* tog ikke hans rige Ævner i Beslag; Broder Rus var kun et Virtuosennummer, hvor Sangen om den hellige Deborah udførtes med rentud blændende Kunst, og Henrik i *Det lykkelige Skibbrud* stod ufri og ufrisk overfor Hr. Mantzius' Rosifengius. Dog her tager Hr. Poulsen Revanche og spiller alle de andre sønder og sammen. Saaledes som Hr. Poulsen opfatter Oldfux, har han delvis Traditionen for sig. F. Eks. i den første Monolog, som det sikkert i umindelige Tider har været Skik at adressere direkte til Publikum som en Art Prolog. Man kan hos Rabbek finde et sindrigt Forslag til en

hel anden Spillemaade, efter hvilken den skulde siges som en munter Snakken med sig selv. Rahbek fordrede i 1789 — for hundrede Aar siden — at Snyltegæsten skulde gives i en elegantere Form, end man dengang plejede: han tænkte sig ham beleven, velopdragen, elskværdig, da han ellers ikke kunde være nogen Ven af den udmærkede Leonard. Rahbek vilde lægge Vægt paa, at Oldfux kun opholdt sig hos Tybøe og Stygotius, fordi han vilde udspionere deres Anslag og meddele dem til Leonard, medens de for Oldfux tiltrækkende Smauser kun skulde afgive et Bimotiv.

Hos Olaf Poulsens umiddeibare Forgænger, Phister, fandtes der en Bestræbelse i denne Retning, forsaavidt som hans Oldfux førte sig ganske elegant, maaske en Smule med Scapins Væsen. Men Phister saa' i Oldfux dog mest Pudsenmageren, den intrigante Skalk, og brød sig mere om Maskefiguren end om Mennesket. Til Grund for denne Opfattelse kunde anføres, at Oldfux (skønt Navnet er hentet fra Engelsk) utvivlsomt laaner Træk af den italienske, graadige og snilde Pjerrot.

Hr. Olaf Poulsen forvandler sig som Oldfux til en halvgammel, fedtet og durkdreven, fordrukken og lastefuld, halvvejs godmodig og altid overlegen Dagdriver. Man ser Dovenskab i hans Gang og hører Fylderiet i hans Stemme. Hans Oldfux er en Sjofelist, saadan som en Daniel

Hejre maatte blive for henved tohundrede Aar siden. Muligvis denne Oldfux er falden efter Godtfolk og nød en god Opdragelse, endog naaede til Baccalaureus, nu driver han om og slaar Plader, og Moralen er ganske fløjten, selv om der resterer nogen Elskværdighed.

Om nu end denne Opfattelse kunde angribes, saa betyder det saare Lidet: hvad det kommer an paa, er dog alene, at Skuespilleren besidder og begrunder en selvstændig Opfattelse af en klassisk Hovedrolle og derved aander nyt Liv i det døde Bogstav. Hr. Olaf Poulsen gennemfører sin Betragtningensmaade af Oldfux paa ethvert Punkt og i enhver Replik og med en komisk Fantasi, der især i anden Akt viser sig i et mesterligt Minespil. Tale og Ansigt blev lige lattervækkende. Oldfux har en egen Manér, hvormed han kniber det ene Øje til — undertiden genkaldte Hr. Poulsen en Smule den tyske Skuespiller Engels' lune og stille Grimasse — og for denne satiriske Mine staar faa Dødeliges Latterlyst. For denne ene Præstations Skyld bør man se Stykket, som man burde se *Dronning Margareta* for Hr. Zangenbergs Skyld. Det synes næsten, som det kgl. Teater kun sætter Pris paa, at en eneste af de Spillende i ethvert gammelt Stykke præsterer noget Udmærket eller rettere det Udsøgte, uden hvilket Skuespil-kunst er en temmelig kedelig Ting.

Naar *Jacob v. Tybøe* forøvrigt stolprer mat afsted, ligger Fejlen i den ganske urimelige Besættelse af Rollerne. Hr. Schram fylder 70 Aar til September, og hvem kan gaa i Rette med denne udmærkede Kunstner, om han, saa nær Støvets Aar, ikke besidder Vivacitet nok til de *Jacob v. Tyboeske* Rodomontader; Hr. Schrams Fag er da ovenikøbet Operaen, og hans Stemme blev aldrig øvet med Holbergske Repliker til Formaal. Hr. Schram gik stiv og strunk omkring og vovede sig ikke til nogen Lystighed, undtagen hvor *Jacob* skal sætte sig i frygtelig Positur. Maaske naar nogen havde sagt den gamle Kunstner, hvilken *Dumrian* og *Bondeknold*, hvilken *Pralhans* og *Kujon* — massiv, enorm og karnevalslystig — det gjaldt at stille paa Benene, maaske kunde han da slaaet sig løs, men en forsigtigere Styrelse havde givet en anden denne vanskelige Rolle.

Manden til den her i København er Hr. Sophus Neumann, som det kgl. Teaters vise Bestyrelse har ment at kunne undvære. Man maa da prøve Hr. Lindstrøm eller Hr. Mantzius, der begge besad Mulighed for Storpralerens Karakter. Men Teaterbestyrelsen har istedet — maaske for at drille Hr. Mantzius — givet ham *Stygotius* i samme Sæson, i hvilken han har udført *Rosiflengius*, og hvilken ung Kunstner skulde vel magte disse to ensartede Roller med et Par Maaneders Mellemrum og bringe Afveksling til-

veje? Hr. Mantzius spillede korrekt, men interesserer ikke særdeles. Hr. Lindstrøm som Per agerede med en Suffisance, der ikke bødede paa en livløs og tom Fremstilling.

Hvad saa mere! Hr. Foss som Christoff: Dr. Ryge spillede i sin Tid Rollen og Hr. Foss er ingen Ryge og af Herkomst Operasanger, skønt det kgl. Teaters lidet opfindsomme Bestyrelse ikke kan tænke sig noget Stykke, gammelt eller nyt, uden hans Tilstedeværelse paa Plakaten. Nu spiller han ogsaa Viggo Mølke i *Dronning Margareta* ligesom den fremmede Mand i *Fruen fra Havet* — hvilket Talentets Omfang! Ikke siden Roscius' Dage er sligt set. Hvis det skulde være et Væddemaal, saa giver vi paa denne Side af Rampen fortabt. Og hvis man paa den anden Side vil Hr. Foss vel, saa gør man stor Synd imod ham ved ukritisk at anvende ham som Faktotum.

Fru Hilmer passer ikke til Pernille, hverken i Stemme eller Udseende, og hellere burde man forsøge Fru Emma Nielsen i den Art Roller end opslide hendes Talent i Ingénuer, der ligger hendes Naturel saare fjærnt. Blandt de øvrige Spillende greb Hr. Kolling sig an i den traditionelle Stil og pøb saare paalideligt som Jens, og Fru Phister sagde Leonoras faa Repliker med Avtoritet. Men da ingen har stemt de Spillende

sammen, virker heller ikke en enkelt rigtigt udtalt Replik.

Efter al Sandsynlighed har ingen af Teatrets udmærkede Instruktører overværet Prøverne, i hvert Fald har de ikke faaet Tid til at sysle med Iscenesættelsen. Ellers var det nemlig umuligt, at Stykket kunde gaa over Scenen som nu. Nu spilles dets fire Akter i samme bekendte Gadedekoration, hvori man næsten lader alle Holbergske Stykker foregaa, og hvad man lader hænde paa denne aabne Gade, trods enhver Fantasi. Naar for Eksempel i fjerde Akt Christoff og Jens giver sig til at drikke, sætter de sig paa det bare Gulv, det vil altsaa sige midt paa Gaden med en Brændevinsflaske imellem sig. Og naar Lucilia udskæider Pernille og efter Holbergs Forskrift kaster hende Papiret med Versene i Ansigtet, sker det saaledes, at Frøkenen aabner et Vindu i Husets første Sal og derfra taler ned til Kammerpigen paa Gaden. Hvor naturligt! Men se saa hen til, hvorledes Anstændigheden værnes paa det kgl. Teater og glem slige Bagateller: hvor Pernille og Lucilia slaar Vand over Tyboe og Stygotius, der ser man Pernille tage et Vandfad, i hvilket Lucilia fra en Kande hælder rent og klart Vand, og dette Vandfad tømmes blufærdigt over de uheldige Frieres Hoveder. Hvormegen Dyd gemmes ikke i denne Kande, som bevarer Tanken fra alt Smudsigt! Held den Stad. hvis Hovedscene ledes med en saadan Ind-

sigt, Smag, Kraft og Færdighed! Denne Vandkande frelste i alle gode Menneskers Øjne Opførelsen af *Jacob v. Tyboe*.

II.

1ste September 1890.

Det kgl. Teater aabnede sin Sæson med *Jacob v. Tyboe*, hvori der udfoldes en ikke ringe Kunst.

Hr. Olaf Poulsens Snyltegæst er nævnt med Hæder. Den forsoldede og forkomne Fyr staa levende for En, og Skuespillerens komiske Fantasi viser sig i en Række lystige Indfald, som det skematiske Stykke ingenlunde kan undvære. Figuren er utvivlsomt mere moderne end Phisters Oldfux var, om hvilken aldrig et Ord som Sjofelist var kommen En paa Læben. Phister gav Skalken, den smidige og overlegne Intrigant, der slog Plader næsten alene for sin Fornøjelses Skyld, medens Poulsens lidt fordrukne Jesper fægter møjsomt for Livet, og der spores ligesom en Smule Bitterhed, et Strøg af Selvlede i hans krybende Løjer med Soldaten. Ved den lysere Farve, som Phisters Skikkelse besad, kan det hændes, at den svarede bedre til Holbergs fra antike Komedier hentede Snyltegæst; dog kan en saadan Paastand næppe